

УДК (821.111:81'42-055.2):82-31

О. Б. Новосадська,

Чернівецький Національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці

ОБРАЗ ВИКТОРИАНСЬКОЇ ЖІНКИ У РОМАНІ МЕРІ БРЕДДОН «ТАЄМНИЦЯ ЛЕДІ ОДЛІ»

У статті розглядається важливість і доцільність дослідження гендерних стереотипів на матеріалі художнього твору. Досліджено мовне вираження гендерних стереотипів Англії кін. XIX ст. у романі Мері Бреддон «Таємниця Леді Одлі». У дослідженні враховані особливості соціально-історичного розвитку та політичного устрою Англії зазначеного періоду. Розглянуто зовнішні характеристики, психологічні якості, рівень освіченості, соціальний статус жінок. Аналіз мовних компонентів гендерно маркованої мовленнєвої поведінки персонажів роману розкриває частково гендерні стереотипи того періоду.

Ключові слова: гендер, гендерний стереотип, мова, мовленнєва поведінка.

THE IMAGE OF THE VICTORIAN WOMAN IN MARY BRADDON'S NOVEL «LADY AUDLEY'S SECRET»

The article reveals the importance and reasonability of the research of gender stereotypes reflected in the text of fiction. Lingual expression of the gender stereotypes, existing in England in the XIX th century, are investigated on the basis of the novel «Lady Audley's Secret» by Mary Braddon. Peculiarities of the socio-historic development and political order of England in the mentioned period are taken into consideration. Appearance, psychological traits, education, social status of English women are examined. The linguistic analysis of components of the personages' speech reveals some gender stereotypes of that period, embodied in the text.

Key words: gender, gender stereotype, language, speech behavior.

ОБРАЗ ВИКТОРИАНСКОЙ ЖЕНЩИНЫ В РОМАНЕ МЕРИ БРЕДДОН «ТАЙНА ЛЕДИ ОДЛИ»

В статье рассматривается важность и целесообразность исследования гендерных стереотипов на материале художественного произведения. Исследовано языковое выражение гендерных стереотипов Англии кон. XIX вв. в романе Мері Бреддон «Тайна Леди Одли». В исследовании учтены особенности социально-исторического развития и политического строя Англии указанного периода. Рассмотрены внешние характеристики, психологические качества, уровень образования, социальный статус женщины. Анализ языковых компонентов гендерно маркированного поведенческого поведения персонажей романа раскрывают частично гендерные стереотипы того периода.

Ключевые слова: гендер, гендерный стереотип, язык, речевое поведение.

Англійська література XIX століття, і її відомий складник – вікторіанський роман, вважаються найбільш значущими і викликають постійний науковий інтерес історії європейської літератури: письменники – вікторіанці, одночасно спираю-

чись на традиції своїх попередників і розробляючи нові теми, мотиви і прийоми, збагатили англійську реалістичну прозу, їхні твори стали фундаментом для найважливіших відкриттів англомовної літератури ХХ століття. Вікторіанська епоха є епохою формування стереотипів, що створили особливий тип ментальності вікторіанців. Втіленням вікторіанських стереотипів є базові концепти, що репрезентують британську культуру. Одним із найбільш дискусійних питань, що виникають під час вивчення вікторіанської культури, є так зване «жіноче питання», яке у вікторіанську добу постало особливо гостро, тому дослідження вікторіанської доби є водночас гендерним дослідженням. Ґрунтовне дослідження становища жінки за вікторіанської епохи у Великій Британії є не лише важливим напрямом соціальної і повсякденної історії країни, а необхідною складовою для визначення тих факторів, що спонукали британське жіноцтво до боротьби за власні права, активна фаза якої бере свій початок у другій половині ХІХ ст, що обумовлює **актуальність** дослідження з цієї проблеми.

Метою нашої статті є вивчення особливостей зображення жіночих образів, а саме вивчення виключно «жіночого елемента» і «жіночого світу» у романі Мері Бреддон «Таємниця Леді Одлі».

Об'єктом дослідження виступає мовна поведінка персонажів у романі Мері Бреддон «Таємниця Леді Одлі».

Проблема «жінка і суспільство» представляється складною і багатоаспектною, тому досі викликає численні дискусії. Зі сфери суспільної і соціально-політичної вона висунулася в даний час, в першу чергу, в область науково-теоретичних філософських, соціологічних, історичних, культурологічних і навіть економічних та юридичних досліджень, в яких знаходить застосування так званий гендерний підхід (який є, зауважимо, не тільки частиною сучасної гуманітарної науки, але безпосередньо впливає на аналіз відносин—соціальних, духовних і т. д., на структурно – функціональний статус чоловіка і жінки) до осмислення тих чи інших аспектів людської діяльності і буття: сфера почуттів, емоційні реакції, поведінкові стереотипи, специфіка взаємовідносин зі світом, форми освоєння і присвоєння культурних цінностей існують в чоловічому та жіночому варіантах.

На початку ХІХ ст. у Великій Британії формується так звана концепція «розподілу сфер», за якою відбувається розмежування публічної і приватної сфер життєдіяльності. Публічна сфера включала у себе світ політики, ринкових структур, юридичні права та обов'язки, визнавалася сферою «реальної» влади, престижу та могутності і належала чоловікам. Жінки ж були обмежені приватною сферою – створювали затишок у сім'ї, займалися організацією сімейного побуту і веденням господарства, піклувались про дітей. Концепція «розподілу сфер» втілювала й приховано виправдовувала розбіжність гендерних статусів [4, с. 90].

Протягом ХІХ століття, всупереч канонам моралі пуританського суспільства, жінки-письменниці у британській літературі поступово підходили до усвідомлення своєї свободи, насамперед свободи внутрішньої. Британські романістки неоднозначно трактували проблему соціальної значущості жінки. Однак тим спільним стрижнем, що об'єднував творчість письменниць вікторіанської літератури, стало їхнє спільне прагнення вирішити питання про співвідношення зовнішньої і внутрішньої свободи жінки. Британські романістки першочергово відстоювали право жінки на освіту та інтелектуальну свободу. Тому у творчості багатьох вікторіанських письменників з'являються образи емансипаційних героїнь, які не бажають миритися з їхньою другорядною соціальною роллю.

Англійські жінки письменниці завдяки своїй наполегливості та самовідданій праці займають провідні позиції у літературному процесі ХІХ ст. Їх вагоме художнє слово визначає загальний напрям літературного розвитку. Англійська література вікторіанської епохи була б неповною без імен Джейн Остін, сестер Шарлоти та Емілі Бронте, Мері Бреддон, Джордж Еліот та Елізабет Гаскел. Як слушно зауважує сучасна дослідниця, представниця феміністичного напрямку Е. Шолватер: «концепція періодизації літератури базується на чоловічому письмі... В історії жіночого письма є загадкові «білі плями», і навіть можна говорити про іншу перспективу історії літератури» [2, с. 67].

В англійській національній літературі ХІХ-ХХ ст. гендерна проблематика є однією із домінуючих і виступає джерелом до розуміння місця жінки в суспільстві, її ролі в розвитку суспільного прогресу, виявлення типовості чи специфіки питання про її права та свободи. Одними найбільш репрезентативних у цьому плані є творчі доробки такої письменниці як Мері Бреддон, яка органічно вписується в соціокультурний та літературний контекст епохи.

Мері Бреддон, одна з найвидатніших письменниць другої половини ХІХ століття, безперечно є значною фігурою на літературній сцені вікторіанської Англії. Її переконаність у необхідності змін ідеологічних установок епохи, суспільного устрою, традиційних сімейних норм та укладу, готовність до утвердження нових соціокультурних установок знайшли цілком закономірне і адекватне вираження в її художній творчості.

В Романі «Таємниця Леді Одлі» сутність гендерних стереотипів реалізується не тільки за допомогою звернення письменниці до проблем, які стосуються гендерних ролей у британському середовищі тієї епохи, а також за допомогою численних мовних засобів. У першу чергу це стосується лексичних одиниць, паремій, афоризмів, мікротекстів, а також репрезентації гендерно маркованих особливостей мовленнєвої поведінки персонажів.

В романі зустрічається велика кількість жіночих персонажів, всі вони уособлюють ті чи інші цінності епохи Вікторіанства. Однією з головних героїнь виступає Люсі Грем. До неї можна застосувати визначення «ідеальної леді», тому що вона знається на гарних манерах, стримана, самовіддана, тиха, спокійна тощо. При спілкуванні з нею, спостерігається сильний вольовий характер жінки з чітко обдуманими бажаннями та цілями.

«How pitiless these women are to each other,» he thought, while the teacher was absent. «This one knows intuitively that there is some danger to the other lurking beneath my questions. She sniffs the coming trouble to her fellow female creature, and rejoices in it, and would take any pains to help me. What a world it is, and how these women take life out of her hands» [7, с. 245].

Після того, як чоловік покинув її з дітьми, це ще більше спонукає героїню до рішучих кроків. Вона залишає дитину під опіку батька, їде в Лондон і самостійно лише своєю працею намагається утвердитись як особистість. Таким чином на шляху до самої себе жінка, згідно Мері Бреддон, має відкинути конформізм і приписи буржуазної моралі. Тут виникає, мабуть, одна із провідних тем роману – пошуки самої себе, своєї істини, морального вибору.

«No more dependence, no more drudgery, no more humiliations,» she said; «every trace of the old life melted away—every cleft to identity buried and forgotten» [7, с. 15].

«She had reigned supreme in her father's house since her earliest childhood» [7, с. 8].

Таємниця імені героїні, власне наявність трьох імен – Helen Maldon (ім'я героїні у першому шлюбі), Lucy Graham (ім'я героїні в період її роботи гувернанткою), Lady Audley (ім'я героїні в період її другого незаконного шлюбу), грає важливу роль у створенні соціального пласту роману: з одного боку це дозволяє виявити суть існуючих у вікторіанському суспільстві різних уявлень про жінку та жіночність, а з іншого боку – є певним критерієм, який визначає поки ще не характер, але мотиви та схеми поведінки героїні.

Мері Бреддон вдалося зруйнувати стереотип, проте що в центрі уваги роману є не чоловік – герой, який може бути причетний до злочинів, або навпаки який розплутує таємниці, а героїня, яка будь-яким чином намагається вижити та від-

стоювати свої права в сучасному «маскулінізованому» суспільстві. Трасформується сама концепція героїні, яка з наївної, невинної, ангелоподібної дівчини, перетворюється у хижачку, гарну, сильну, яка не поступається чоловіку по інтелекту та життєвому досвіду.

«To call women the weaker sex is to utter a hideous mockery. They are the strongest sex, the noisiest! The most persevering, the most self-assertive sex. They want freedom of opinion, variety of occupation» [7, с. 169].

Люсі Грем, головна героїня роману, не належить до жінок того періоду, які володіли неповним уявленням про суть речей. Будучи прихильницею французької літератури, вона захоплювалась історичними та любовними романами.

«Lucy knew enough of the French language to be able to dip into the yellow-paper-covered novels which she ordered from the Burlington Arcade, and to discourse upon the questionable subjects of these romances».

Надзвичайна енергія Люсі та знання життя завжди дозволяють їй контролювати ситуацію, передбачати розвиток подій та діяти, попереджуючи їх.

«She pushes her neighbours, and struggles for a good place in the dismal march; she elbows, and writhes, and tramples, and prances to the one end of making the most of misery» [7, с. 240].

Люсі Грем, молода гувернантка з загадковим минулим, хапає синицю за хвіст і журавля, та всіх птахів щастя одночасно – на ній одружується заможний старий вдівець, оточує свою біляву пасію турботою і ні в чому їй не відмовляє. Вона будь яким способом намагається вижити та відстояти свої права у суспільстві.

«She made one of those apparently advantageous matches which are apt to draw upon a woman the envy and hatred of her sex» [7, с. 30].

«Pleased with her high position and her handsome house; with every caprice gratified, every whim indulged; admired and caressed wherever she went; fond of her generous husband; rich in a noble allowance of pin-money; with no poor relations to worry her with claims upon her purse or patronage» [7, с. 58].

Отже, в романі постають питання, пов'язані з соціальним та правовим статусом жінки у вікторіанському суспільстві. При цьому Мері Бреддон уникає односторонності у висвітленні та однозначності у вирішенні цієї далеко не простої та актуальної проблеми.

Згідно нашого лінгвістичного аналізу лексем твору, Бреддон широко використовує при створенні образу Люсі Гре-хем мовні засоби, які акцентують зовнішні характеристики. Бреддон намагається зруйнувати існуючий стереотип героїні роману, заснований на переконанні, що за зовнішньою, ляльковою красою, як правило, ховається, досить примітивна, пасивна натура. Пильна увага автора до зовнішності героїні, виражається у безлічі детальних портретних описів, а також увагою до навколишнього світу героїні, завдяки якому можна побачити пристрасть героїні до розкоші та багатства. Атрибутиви є чи не основним засобом створення образу, що дозволяє читачу потрапити за таку майстерно створену героїнею маску доброчесності та порядності.

«Miss Lucy Graham was blessed with that magic power of fascination, by which a woman can charm with a word or intoxicate with a smile» [7, с. 67].

«She set everybody mad about her, wherever she went» [7, с. 77].

«Her singing, her playing, her painting, her dancing, her beautiful smile, and sunshiny ringlets!» [7, с. 105].

«She was a good-natured garrulous creature» [7, с. 88].

«Her accomplishments were so brilliant and numerous» [7, с. 107].

Отже, в доробку Мері Бреддон постає жіночий образ наділений сильними рисами характеру, які були типовими для суфражисток в Англії. Аналіз героїні твору вказує на яскравий розвиток жіночого емансипаційного руху на рубежі XIX–XX ст в Англії.

Перспективу подальшого вивчення становлять всі жіночі персонажі романів М.Бреддон для виявлення втілення авторкою гендерних стереотипів.

Література:

1. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества / М. М. Бахтин.–М. : Искусство, 1986. – 444 с.
2. Жеребкіна И. Феминистская литературная критика / И. Жеребкіна // Введение в гендерные исследования. – Харьков, 2001. – С. 543–561.
3. Лавриненко В. Н. Гендерные различия в коммуникации / В. Н. Лавриненко // Университетские чтения 2006. – М., 2006. – № 1–20: Актуальные проблемы языкознания и литературоведения. – С. 120–145.
4. Николаева Е. А. Ментальные смыслы женского литературно-художественного творчества в России / Е. А. Николаева. – Изд-во Мордов. ун-та, 2005. – 172 с.
5. Рябова Т. Б. Стереотипы и стереотипизация как проблема гендерных исследований / Т. Б. Рябова // Личность. Культура. Общество. – Иваново, 2003. – Вып. 1–2 (15–16). – Т. 5. – С. 120–139.
6. Храпченко М. Б. Творческая индивидуальность писателя и развитие литературы / М. Б. Храпченко.–М. : Худож. лит., 1977. – 446 с.
7. Breddon M. Lady Audley's Secret / M. Breddon. – Brighton : Penguin Books, 2000. – 360 p.